

Deväť mesiacov v amazonskom pralese...

„Moja prvá návšteva pralesa bola trochu sklamaním. Vojdete do pralesa a máte pocit, že ste síce v pralese, ale vôbec ho nevidíte, lebo vám zavadzia vo výhlade. Proste je to tak, že pre stromy, ktoré úplne nevhodne vyrástli hneď pri chodníku nevidíte les...“

Takto sa začína „pralesná pošta“ Veroniky Vyšnej, mladej, čerstvo spromovanej environmentalistky z Liptovského Mikuláša. Narodila sa v Komárne, ale od malička (už od štyroch mesiacov) žije na Liptove. Má dvadsaťštyri rokov, zaujímavé zelenohnedé oči a ako vraví, žije rýchlo. Ako dobrovoľníčka prežila deväť mesiacov v pralese v Peru. Svoju pralesnú (mailovú) poštu adresovala priateľom a, samozrejme, tiež maminke. Aby sa o ňu nebála. Z Peru sa vrátila v polovici apríla tohto roku, no na Slovensku, čiže doma, je vlastne až od 10. júla. Medzitým dokončila školu, vyštudovala životné prostredie na Karlovej univerzite v Prahe, v júni urobila štátnice, absolvovala promócie... no a v Prahe sa tiež vyliečila z nebezpečnej exotickéj choroby, ktorú jej na cestu z amazonského pralesa domov „daroval“ jeden komár. Úplne obyčajný, ale, bohužiaľ, infikovaný. So sympatickou Veronikou sme sa stretli v Liptovskom Mikuláši začiatkom októbra hovorili sme, okrem iného, aj o spomenutej chorobe, a to úplne na začiatku, aby sme to „zlé“ mali čím skôr za sebou.

Čo za chorobu vám to spôsobil ten nešťastný komár?

Leishmaniózu. Je to veľmi nepríjemná choroba, spôsobená prvokmi, podobne ako malária. Prenáša ju komár. Tieto prvoky žerú tkanivá. Po uštipnutí vznikne rana, ktorá sa nehojí ale stále rastie, opuch sa zväčšuje až do mokravého vredu, pod ktorým sa po čase urobí prepadlina. „Znetvoreniny“ sú trvalé. Po rokoch sa u neliečeného pacienta môže choroba preniesť do hlavy a údajne môže rozožrať nos, ústa...

Nedali ste sa proti tejto chorobe zaočkovať?

Očkovanie proti nej neexistuje. Existuje mnoho typov leishmanií, v podstate sa vyskytujú všade v tródoch, a po prekonaní niektorých z nich získa človek trvalú imunitu. Pre tie latinskoamerické to ale neplatí. V Peru sú však proti nim dostupné lieky.

Tak prečo ste sa neliečili v Peru, ale až doma, respektíve v Prahe?

Leishmaniózu mi diagnostikovali desať dní pred odchodom a spomenutá liečba trvá nepretržite dvadsať dní, v Peru som sa teda nemohla liečiť. Až potom v

Veronika a jej „kamarátka“ z pralesa, mravčiarka Lulu.

Ešte niečo z Veronikinej pralesnej pošty Mravčiarka Lulu

... A tak sme získali mláďa mravčiara. Krmili sme ju, bola to ona a volala sa Lulu, mliekom a potom ako doplnkovú stravu chodila do okolia hostela hľadať mravce. Každý deň sa odvážila ďalej a ďalej do lesa, takže jedného dňa odíde a už jej nebude. Jej obľúbenou činnosťou bolo hranie sa na škrabanie nás na smrť (ale potom sme sa naučili hrať s ňou tak, aby to nebolo) a spanie. Vždy chcela spať na niekom (lebo normálne má spať vždy na mame), takže keď bola unavená, vždy sa dopechorila k niekomu z nás, aby sme ju vzali na ruky.

Na rukách ale nespala, museli sme si ľahnúť a spala len tak. Normálne sa na vás roztiahla, ako malá koala, a v sekunde zaspala. Spala fakt ako malé bejby, akurát že oveľa kludnejšie, vôbec sa nemrvila ani neplakala. Ale nemyslite si, že sa nevedela naštvať – keď sa jej niečo nepáčilo (keď bola unavená alebo hladná), začala bručať ako medveď a naháňať vás, až kým nedostala to, čo chcela. Z toho pochádza aj jej španielske meno – oso bandera. Oso znamená medveď (a fakt som si všimla, že keď si odmyslíte tú dlhú lebku a chvost, je to stavbou tela úplný medveď) a bandera je zástava, to preto, že má chvost ako zástava.

Prahe. Na Slovensku neboli schopní nejako seriózne na to reagovať, hoci z Peru som si doniesla lekársku správu s diagnózou a popisom liečby.

Dajme teraz bodku za leishmaniózu a poďme ďalej. Až do amazonského pralesa. Ako ste sa vlastne dostali k práci dobrovoľníčky v pralese v Peru?

Dobrovoľníčku som robila už predtým. Príroda a všetko, čo s ňou súvisí, ma baví od malička. Ako študentka gymnázia som spolupracovala s občianskym združením Tatry z Liptovského Mikuláša. Zúčastnila som sa najprv dobrovoľníckeho projektu v rámci programu Európskej únie. Niekoľko mesiacov som bola v Španielsku v stanici na záchranu sokola bielopazúrového, latinsky *Falco naumanni*. Tam som spomenula, že by som chcela ísť do Latinskej Ameriky niečo podobné robiť. Získala som kontakt na človeka, ktorý mal na starosti dobrovoľnícky program v turistickom stredisku Explorér's Inn v Peru.

Ako prebiehala vaša cesta do Peru?

Cesta prebehla úplne bez problémov, aj keď sme z každého miesta odlietali takmer o hodinu neskôr, ale vždy sme na nasledujúce miesto dorazili skôr ako sme mali. Limu som videla len potme z okna taxíka, ale už aj z toho som usúdila, že nestojí za videnie, iba vás tam zbytočne môžu okradnúť. Zato let z Limy do mesta Puerto Maldonado bol určite jeden z najcenejších estetických zážitkov môjho života. Nikdy predtým som nevidela toľko hôr pokope z takej výšky. Keď sme odlietali, bola ešte tma, a potom zrazu začalo vychádzať slnko a vtedy som si všimla, že letíme nad Andami, čo bolo úplne neskutočné. Už len kvôli tomu sa sem oplatí ísť. Leteli sme nad Andami asi hodinu. Nasledovalo medzipristátie v Cuscu, čo je mesto Inkov, odkiaľ som neskôr išla na Machu Picchu, a potom sa všetko zmenilo a už sme leteli nad pralesom, z veľkej časti zakrytým oblakmi, ale časom sa prales vynoril a v tej chvíli som mala dojem, že nikde nekončí. Zdal sa úplne nezničiteľný a bol fakt všade a ešte ďalej. Občas sa zjavila rieka, meandrovala akoby blúdila alebo potrebovala zabiť dlhú chvíľu a bola úplne červená.

Povedzte nám niečo o stredisku, v ktorom ste prežili celých deväť mesiacov...

Stredisko Explorér's Inn sa nachádza v prírodnej rezervácii Tambopata v Peru, je to blízko hranice s Bolíviou. Patrí jednému Peruáncovi nemeckého pôvodu, ktorý do Tambopaty prvýkrát zavítal okolo roku 1976

Ary zelenokridle na ilovej stene, kde sa zhromažďujú a jedia il. Ten im údajne slúži na detoxifikáciu všetkých jedovatých látok, ktoré produkujú rastliny, ktorými sa papagaje živia, aby ich odradili od živienia sa nimi...

a zmyslel si založiť tu poľovnícke safari, kde by bohatí ľudia chodili za peniaze strieľať, čo ja viem, jaguáre. Ale potom tento svoj zámer prehodnotil a vytvoril v pralese toto stredisko, kde chodia turisti, tiež za peniaze, zvieratá nie strieľať, ale pozeráť sa na ne. Tieto peniaze, získané turizmom, sa v tom istom stredisku využívajú na podporu výskumu a ochrany prírody. Číže je to taký ekoturizmus. V rámci strediska tento pán, volá sa Max Gunther, vytvoril dobrovoľnícky program Resident Naturalist, ktorého som sa zúčastnila.

Kto ešte okrem vás v tom čase „dobrovoľníčil“ v pralese?

Boli sme štyria. Okrem mňa ešte jeden Španiel a dva Briti, James a Jonathan. A ešte tam bolo asi pätnásť Peruáncov, personál, ktorý bol s nami v hosteli. Počet turistov sa pohyboval od dvoch do päťdesiatich. Väčšinou prišli na tri dni, menej na štyri a ešte menej na viac.

Ako ste si zvykali na nové podmienky, úplne odlišné od tých u nás doma?

Podnebie a podmienky, to mi nerobilo problém. Problém bol, že tam bola strašne dlhá tma. Nachádzali sme sa blízko rovníka, dvanásť hodín bolo svetlo a dvanásť hodín tma, čo je šialené. Veľmi veľa tmy. To pre mňa bolo také... šokujúce. A potom, až som sa tomu čudovala, vôbec nič tam nebolo, ale vôbec mi nevadilo, že tam nič nie je. Bývali sme v chatrčiach bez elektriny a teplej vody. Nebol obchod, proste nič! Najbližšie mesto, Puerto Maldonado, bolo asi tridsať kilometrov od hostela. Chodili sme tam tak raz za dva, tri týždne.

V čom spočívala vaša práca dobrovoľníčky?

Bola to jednak práca v teréne, robili sme monitoring vydier obrovských, papagájov, kajmanov a pralesných cicavcov. Každý deň sme chodili do pralesa, ktorý sa začínal skoro pri prahu dverí. Okrem toho sme boli povinní zaznamenať čokoľvek iné zaujímavé, čo sme stretli pri prechádzkach lesom. A učili sme Peruáncov angličtinu, aby mohli komunikovať s turistami. Samozrejme, že sa na nič nenaučili..., ale inkasovať vedeli! (Smiech.) Keď už sme vedeli niečo o pralese, občas sme sprevádzali turistov a robili sme im po večeroch prednášky. Našli sme si vždy nejakú aktuálnu tému. Napríklad, keď bolo obdobie dažďov, bolo všade strašne veľa žiab. Tak sme nejaké nechytali a určovali sme spolu s nimi druhy. Žaby mám rada.

Žaby? Patria medzi zvieratá, ktoré ste si v pralese obľúbili?

Žaby sú dobré. V tej časti Amazónie, kde som bola, je obdobie sucha a obdobie dažďov. Obdobie dažďov teoreticky má byť od októbra do apríla. Ale niečo sa v posledných rokoch deje a obdobie dažďov neprichádza, alebo sa veľmi skraca. Tento rok bolo iba vo februári. Úplne brutálne lialo, rieka sa vyliala a odniesla nám pri-

stav. Pravda ale je, že v období sucha tam fakt nepadne ani kvapka vody. Keď teda začne pršať, všetky žaby sa objavujú. Je to neskutočné! Chodili sme na miesto, ktoré sme si pracovne nazvali močiar, a v jeden večer sme tam videli dvadsať druhov žiab, proste úžas. Neboli tam tie úplne najlepšie druhy, červené a modré žaby, tie sú skôr v Brazílii, ale bolo tam veľa dobrých druhov. Žaby sú veľmi fotogenické.

A čo vydry obrovské?

Tak tie sú úplne super, po španielsky sa volajú lobos del río, čo znamená riečni vlci, a to z toho dôvodu, že vydra obrovská je naozaj predátor ako sa patrí. Tieto vydry, podobne ako vlci, lovia vo svorkách, ale o potravu sa nedelia. Merajú jeden a pol až dva metre a žijú prevažne v mŕtvych ramenách riek a čo je ešte zaujímavé, sú to denné živočíchy, takže sú vhodným turistickým objektom a turisti ich majú radi. Sú dosť na vymretie, takže sa na ne sústreďuje značná pozornosť. Nežijú nikde inde na svete, len tam a nikto na svete nevie, koľko ich tam vlastne je. Nedá sa to zistiť. Pretože človek nemôže pralesom iba tak ísť. Idete po chodníku, ktorý niekto už spravil a ktorý niekto udržiava a keď skončí, môžete mačetať od rána do večera a niekam zájdete, alebo sa tam proste stratíte.

Vy ste sa stratili v pralese?

Áno, raz som sa stratila so sprievodkyňou Paty. Vybrali sme sa pozrieť ilové steny, kde sa cicavce, najmä tapíre a svine pekari, čo je latinsko-americká verzia divého prasiatka, chodia kŕmiť ilom. Vracali sme sa po chodníku, ktorý sa odrazu stratil. Zrazu sme vedeli, že nie sme tam, kde sme chceli byť, čo bolo však horšie, nevedeli sme, kde konkrétne sme. Hľadali sme medzi korunami stromov listy palmy aguaje, ktorá rastie pri brehoch jazier, keďže sme prišli na čln. Nápad to síce nebol celkom zlý, ale bol by oveľa použiteľnejší, keby sme sa v tej chvíli nachádzali vo vrtuľníku, odkiaľ je predsa len o niečo lepší výhľad na koruny stromov v diaľke ako zo zeme. Ale aguaje ani vrtuľník sme nikde nevideli. Prales, to je nížina, rieka tam netečie, neviete, ktorým smerom ísť. Bolo to fašské a naozaj som si vtedy uvedomila, že sa môžem stratiť a pritom sme boli len osem kilometrov od miesta, kde sme bývali.

Ako ste sa napokon našli?

Úplne sme sa domotali. Ale v jednej chvíli si Paty spomenula, aha, toto poznám, a našla chodník. Asi ju osvietilo. Celé to naše blúdenie trvalo päť hodín. Najhoršie je, že v pralese si nemôžete nikam sadnúť, pretože hneď prídu mravce a doštípu vás. Môžete iba stáť a ísť. V pralese sú škorpióny, hady a všeličo iné, ale najhoršie sú snád tie mravce.

Domorodci na brehu Tambopaty

V pralesnej pošte venujete mravcom dosť obsiahlu a veľmi zaujímavú kapitolu, skôr ako budeme pokračovať v rozhovore, niečo si z nej prečítame:

„Vedzte, že v pralese je zo všetkého najviac mravcov. Vôbec prvé, čo som v pralese stretla, boli listorezné mravce. Ale sú to beštár, lebo v našej rezervácii sa dali na nočné šichty, a preto ich nie je možné dobre odfoťiť. Čo ma tiež dojalo, bolo zistenie, že tie 20 centimetrov široké a kilometre dlhé, na smrť vydupané chodníčky križom-krážom po lese, sú od nich. A ešte viac ma dojalo, keď som skoro ráno, ešte po tme videla, ako sa v nespočetných a nikde nekončiacich radoch jeden vedľa druhého rútia do mraveniska, ktoré vyrástlo priamo na jednom z turistických chodníkov, s listami v zuboch. Listorezné mravce režu listy stromov na márne kusy, tie potom odvečú do mraveniska, tam ich rozžujú a na tom, čo potom vznikne, pestujú huby, ktorými sa živia. Tieto huby sú špeciálne, rastú len a len v ich mravenisku a nikde inde. Ďalšími mravcami, ktoré stoja za zmienku, isula alebo bullet ant. Bullet sa volajú preto, lebo ich uhryznutie bolí akoby vás trafila guľka. Je to vraj jedna z najväčších bolestí, akú vie akýkoľvek živočích spôsobiť. Tieto mravce spoznáte podľa toho, že sú veľké asi dva a pol centimetra a väčšinou sa flákajú po pralese jednotlivito, na rozdiel od väčšiny iných mravcov. Za zmienku stoja tiež mravce, ktoré sa kamarátia so stromom tangarana. Kamarátsvo spočíva v tom, že tento strom poskytuje mravcom domov, je dutý a vylučuje tekutinu, ktorou sa tangarana mravce živia, a oni ho za odmenu, alebo ako to nazvať, ochraňujú za každú cenu. Vôbec si nepamätám, ako tento strom vyzerá, ale spoznáte ho spoľahlivo podľa toho, že na ňom nič nerastie (v pralese rastie na každom strome niečo - orchidey, machy, lišajníky) a dokonca ani v jeho okolí, asi tak v kruhu o polomere jeden meter, na zemi nič nerastie! Mravce totiž považujú všetko živé v jeho okolí za nepriateľa, ktorý chce stromu ublížiť (alebo im ho chce ukradnúť) a všetko zničiť. Toto sa využívalo ako trest pre hriešne duše - hriešnika priviazali o strom a mravce ho pomaly zmárnili...“

Mali ste niekedy chvíľu, že ste sa chceli zbaliť a ísť domov?

Nie, to nie... to ma nenapadlo. Nebolo to tam zlé. Mám jednu takú dobrú fotografiu, záber z lietadla na turistické stredisko Explorer s Inn. Jedna polovica fotky je rieka, druhá je prales a v ňom také úplne miniatúrne naše stredisko, päť chatrčí. A to je všetko. Keď to ľudia vidia, zhrozia sa. Ale naozaj to tam nebolo zlé.

Listorezné mravce idú domov...

Okrem toho, že ste sa stratili v pralese, boli ste niekedy v ohrození života?

Mám jeden zážitok s pumou. Nič príjemné. Zakrádala sa za nami. Puma celý svoj život zabíja. Ja som pred nikým nikdy nemusela utekať, tak som nevedela, ako to urobím. Domorodci vravia, čo nemusí byť pravda, lebo oni dosť klamú a vymýšľajú si, že puma je taká „potvora“, že sa pozrie na človeka a odíde, ale potom ho tajne sleduje. Ale videla som tam aj smrteľne jedovatých hadov, napríklad krovinára *Lachesis muta*, v noci, je to veľký, hrubý had, má asi tri metre. Domorodec – a domorodci, tí sú inak fakt v pohode, vtedy úplne zamrzol a nedovolil nám ísť k nemu bližšie ako na päť metrov. Tam, v pralese, nemajú žiadne séra. Keď vás

Leňoch dvojprstý

uštípnite jedovatý had, skončili ste. Séra sa musia skladovať v chladničke a tam niet pre ne miesta, maslo je cennejšie ako sérum. Séra sú po niekoľkých rokoch nefunkčné a sú drahé a stretnutia so smrteľne jedovatými hadmi sú zriedkavé. Je ich tam asi sedem druhov a ja som videla troch, každého raz, to nie je až tak veľa za deväť mesiacov.

Určite ste boli aj na Machu Picchu. Hovorí sa, vyjsť na vrchol Machu Picchu a umrieť...

Áno, bola som tam a veľmi ma to nadchlo. Aj keď neviem, je tam hora Wayana Picchu a je tam mesto Machu Picchu, ale keby tam tá hora nebola, tak to vyzerá úplne inak. Tá hora tomu dodáva úžasnú atmosféru. Pri výstupe máte všade naokolo horský prales, hory sú z bokov sploštené. My sme tam boli vo februári, kedy je úplne najlepšie ísť do Latinskej Ameriky, lebo vtedy tam nie sú Európania, ani Američania, vtedy tam cestuje iba Latinská Amerika. Stretávali sme samých Čílanov, Argentínčanov. Na Machu Picchu bolo v ten deň dosť málo ľudí, asi tak sedemsto, ale v tom areáli sa to stratí, čiže sme boli skoro sami. No a čo ma prekvapilo, že oproti iným peruánskym pamiatkam, Machu Picchu bolo pekné, čisté, reštaurované, na úrovni.

Nedávno ste skončili školu, čo teraz robíte?

Vyštudovala som životné prostredie na Karlovej univerzite v Prahe, skončila som v júni, teraz som nezamestnaná, dobrovoľne nezamestnaná, podotýkam. Som na absolventskej praxi v OZ Tatry, viac menej do konca januára a potom idem preč.

Kam?

Neviem ešte. Buď na stáž do Spojených štátov, alebo, keď ma tam nevezmú, pracovať do Anglicka. Robiť niečo seriózne, niečo z odboru, nie umývať riady. A chcela by som ísť na bicykli po Austrálii...

Zostali ste v kontakte s Peruáncami?

Čiastočne. Plánujem niekedy sa tam vrátiť, ešte neviem kedy, ale viem, že iba na chvíľku, tak na mesiac. Práve mi

Žabky si Veronika veľmi obľúbila. Toto je *Hyla leucophyllata*

prišla petícia za záchranu pralesa v Tambopate. Má sa tam ťažiť ropa. Vo mne vždy takéto niečo hrkne, za päť rokov, ak tam pôjdem, tak tam už nič nebude. Je to možné. Myslím si, že ten prales sa zachrániť nedá. Je dobre, kým tam chodia turisti a platia, ale keď prestanú chodiť, tak to tam všetko padne v priebehu pár minút. To nejde udržať. V súčasnosti sa tam stavia cesta, ktorá spojí Atlantický a Tichý oceán. Mala by pretínať prales asi pätnásť kilometrov od rezervácie Tambopata. Na to sa, samozrejme, napojí aj ďalšia infraštruktúra. Ekonomický tlak je veľký a ktovie, ako dlho tam príroda vydrží v pôvodnom stave... Je až neuveriteľné, ako niečo, čo ešte nedávno bolo úplne všade a ešte ďalej, za chvíľu nebude skoro nikde...

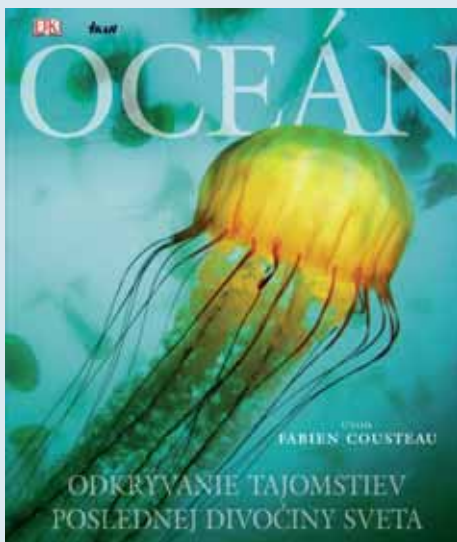
Anna Gudžová

Foto: Veronika Vyšná

Súťaž o encyklopédiu Oceán

Cesta do hĺbín morského sveta

Zviera, Zem, Človek, Rastlina, Vesmír... a Oceán. Najúspešnejšia séria encyklopédií pokračuje neuveriteľnou cestou do hĺbín morského sveta. Encyklopédia Oceán vám poodhalí všetky tajomstvá a divy morí. Vysvetlí silu oceánov a ich význam pre našu planétu. Spoznáte najrozmanitejšie stránky oceánov – geológiu morského dna a interakciu medzi oceánmi a atmosférou, oboznámite

sa s mimoriadnou rôznorodosťou života v mori. Prekrásne fotografie velebia dramatickosť a krásu mora, vecné ilustrácie a mapy vytvorené na základe najnovších údajov z družíc približujú rôzne prírodné javy a procesy. Vynorí sa vám celostný obraz oceánov, ktorý vás uvedie do centra tajomnej, poslednej divočiny sveta. Oceán je úžasná, strhujúca publikácia.

Podmorský výskumník, bádateľ, autor a producent dokumentárnych filmov Fabien Cousteau (syn Jeana-Michela Cousteau) v jej úvode hovorí:

„Našu planétu by sme mali volať Oceán. Malá zemeguľa vznášajúca sa bezodnej temnote priestoru je v inak nehostinnom chlade vesmíru majákom života. Je akousi Petriho miskou, z ktorej prýšti všetok známy život. Bez vody by naša planéta bola iba jednou z miliardy skál bez života, ktoré obiehajú v atramentovo-čiernom pustom priestore... Nezáleží na tom, ako vzdialení sa cítíme byť od oceánu. Každý náš skutok, ktorý vykonáme v každodennom živote, nejakým spôsobom ovplyvňuje kolobeh vody na Zemi, a ten zas ovplyvňuje nás. Každý z nás môže významne pozitívne prispieť k budúcnosti našej planéty a sveta, ktorý zdedia naše deti. Stručne povedané, bude pre nás oveľa zdravšie, ak sa naučíme tancovať valčík prírody, než keby sme sa pokúšali zmeniť prírodu...“ Encyklopédia Oceán vás prevedie od

mangrových močarín po oceánske dno, od mäkkýšov po lamantína, od atlantického dopravníka po hurikán Katrína... a iste si vás podmaní. Lebo: „Čary mora spútajú človeka do svojej zázračnej siete iba raz, ale zato navždy...“ (Jean-Jacques Cousteau).

V spolupráci s vydavateľstvom Ikar sme pre vás pripravili súťaž, v ktorej môžete encyklopédiu Oceán vyhrať. Do žrebovania zaradíme všetkých, ktorí do 15. januára 2008 na adresu Enviromagazínu pošlú lístky s kupónom a správnou odpoveďou na otázku. Mená dvoch výhercov uverejníme v prvom budúcom Enviromagazine.

Otázka: Kto je autorom úvodného slova v encyklopédii Oceán?

KUPÓN Enviromagazín č. 5/2007 OCEÁN